

HE 105/2011 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tupakkalain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi tupakkatuotteiden ja niiden tavaramerkkien esilläpitokieltoa koskevia tupakkalain pykäläitä. Sen lisäksi, että tupakkatuotteiden tavaramerkin esilläpito on kielletty tupakkatuotteiden vähittäismyynnissä, se olisi kiellettyä myös tupakan, tupakan vastikkeiden, tupak-

kajäljitelmiä ja tupakointivälineiden vähittäismyynnissä.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 2012 alusta. Markkinoilla jo olevia tupakkaa, tupakan vastikkeita, tupakajäljitelmiä ja tupakointivälineitä saisi kuitenkin pitää vähittäismyynnissä esillä vuoden 2012 loppuun saakka.

PERUSTELUT

1 Nykytila ja ehdotetut muutokset

Tupakkalakia (693/1976) muutettiin merkittävästi vuonna 2010. Tupakkatuotteita saa pitää vähittäismyynnissä kuluttajien nähtävänä nykyiseen tapaan enää kuluvan vuoden loppuun saakka. 1 päivänä tammikuuta 2012 tulee voimaan tupakkalain 8 a § (698/2010), jonka mukaan tupakkatuotteiden ja niiden tavaramerkkien esilläpito tupakkatuotteiden vähittäismyynnissä on kielletty. Tupakkatuotteita ovat esimerkiksi savukkeet ja sikarit.

Esilläpitokiellon tärkein tavoite oli hallituksen esityksen HE 180/2009 vp mukaan rajoittaa tupakkatuotteiden nykyistä markkinointia. Tupakkapakkausten suunnittelu ja niiden näkyvä esilläpito ovat olleet merkittävä keino, jonka kautta erityisesti uusiin tupakoitsijoihin on pyritty vaikuttamaan, vaikka tupakan mainontakielto on ollut voimassa jo vuodesta 1977.

Jo ennen säännöksen voimaan tuloa on tullut esille, että tupakkatuotteiden tavaramerkkejä käytetään jonkin verran myös esimerkiksi tupakansyöttimien tavaramerkkeinä (esimerkiksi Colt-syöttimet). Koska vuoden 2012 alusta voimaan tulevassa tupakkalain 8 a §:ssä kielletään tupakkatuotteen tavaramerkin esilläpito vain tupakkatuotteiden vä-

hittäismyynnissä, kielto ei koskisi tavaramerkkien esilläpitoa esimerkiksi juuri tupakointivälineiden myynnin yhteydessä.

Lainsäädännössä on pyritty estämään tupakkatuotteiden mainontakiellon kiertäminen erityisesti tupakointiin läheisesti liittyvien muiden tuotteiden mainonnan avulla. Voimassa olevassa tupakkalain 8 §:ssä kielletään tupakkatuotteiden mainonnan ja epäsuoran mainonnan lisäksi myös tupakan, tupakan vastikkeen, tupakkajäljitelmän ja tupakointivälineen mainonta ja epäsuora mainonta. Epäsuorana mainontana pidetään erityisesti tupakkatuotteen myynnin edistämistä muun hyödykkeen mainonnan yhteydessä siten, että muun hyödykkeen tunnuksena käytetään sellaisenaan tai tunnistettavasti muunnettuna tupakkatuotteelle vakiintunutta tunnusta tai että muutoin välittyy mielikuva tietystä tupakkatuotteesta.

Tupakalla tarkoitetaan tupakkalain 2 §:n mukaan tupakkakasvien lehdistä, varsista ja rungoista valmistettua tai niitä sisältävää nautintoainetta, tupakan vastikkeella käyttötarkoitukseltaan tupakkaa vastaavaa, tupakkaa sisältämätöntä nautintoainetta (esimerkiksi yrttisavukkeet ja yrttinuuskat), tupakkajäljitelmällä muodoltaan tupakkatuotetta tai tupakointivälinettä läheisesti muistuttavaa, tupakkaa tai sen vastiketta sisältämätöntä

tuotetta (esimerkiksi sähkösavukkeet tai tupakkatuotteen muotoiset makeiset) ja tupakointivälineellä tupakoinnissa tai sen valmistelussa pääasiassa käytettäväksi tarkoitettua välinettä tai tarviketta. Tupakointivälineistä annetun sosiaali- ja terveysministeriön päätöksen (1158/1999) mukaan tupakointivälineitä ovat esimerkiksi savukepaperi, savukeasiat, tuhkakupit ja tupakansytyttimet.

Vuoden 2012 alusta voimaan tuleva tupakkatuotteiden ja niiden tavaramerkkien esilläpitokiello jätettiin vaikutuksiltaan vajaan, jos tupakkatuotteiden tavara- ja tuotemerkkejä saisi pitää kauppoissa kuluttajien nähtävänä esimerkiksi juuri savukepaperin, savukerasioiden tai tupakansytyttimien myynnin yhteydessä. Tällä hetkellä mainittuja tuotteita ei ole laajasti varustettu tupakkatuotteiden tuotemerkeillä tai pakkausten kuvituksella, mutta kilpailutilanne johtaisi todennäköisesti siihen, että tupakkatuotteiden tavaramerkit tulisivat tätä kautta jälleen laajasti kuluttajien nähtäville.

Lakiesityksessä ehdotetaan, että tupakkatuotteiden tavaramerkin esilläpito olisi kiellettyä myös tupakan, tupakan vastikkeiden, tupakkajäljitelmiä ja tupakointivälineiden vähittäismyynnissä.

Tupakan, tupakan vastikkeiden, tupakkajäljitelmiä ja tupakointivälineiden esilläpito olisi vähittäismyynnissä edelleen sallittu. Esilläpitokiello koskisi esimerkiksi sellaisten savukepaperien pakkauksia, savukerasioiden painatuksia taikka savukkeiden muotoisten makeisten pakkauksia, joissa esiintyy tupakkatuotteen tavaramerkki.

Vuoden 2012 alussa voimaan tulevia tupakkatuotteiden esilläpitokielloa koskevia muista säännöksistä muutettaisiin vastaavasti. Tupakkakaupoissa esillä pidettäviä tupakkatuotteita ei saa lain 8 a §:n 2 momentin mukaan näkyä myyntipaikan ulkopuolelta. Ehdotuksen mukaan myös tupakkatuotteiden tavaramerkkejä ei saisi näkyä myyntipaikan ulkopuolelle.

Tupakkatuotteiden esilläpitokielloa ei 8 a §:n 3 momentin mukaan sovelleta kansainvälisessä meriliikenteessä käytettävällä aluksella ja ehdotuksen mukaan tämä poikkeus koskisi myös tupakan, tupakan vastikkeen, tupakkajäljitelmiä ja tupakointivälineiden myyntiä.

Tupakkalain 8 a §:n 4 momentissa säädetään tupakkatuotteiden kuvastosta ja luettelosta, joiden avulla kuluttajat saavat halutesaan tietoa vähittäismyynnissä olevista tupakkatuotteista. Ehdotuksen 8 b §:n mukaan kuvasto ja luettelo olisivat vastaavasti käytettävissä silloin, kun tupakan, tupakan vastikkeen, tupakkajäljitelmiä tai tupakointivälineen esilläpito olisi kielletty.

Tupakkalain 33 a §:ssä on säädetty muun ohella tupakkatuotteiden esilläpitokiellon rikkomisen seuraamuksista. Ehdotuksen mukaan kunta voisi peruuttaa tupakkatuotteiden vähittäismyynnin tupakkatuotteen esilläpidon lisäksi myös 8 a §:n vastaisen tupakkatuotteen tavaramerkin esilläpidon johdosta.

2 Esityksen vaikutukset

Esityksen vaikutukset ovat vähäiset erityisesti verrattuna vuoden 2012 alussa voimaan tulevan tupakkatuotteiden esilläpitokiellon vaikutuksiin.

Ehdotettu esilläpitokiello koskisi ensinnäkin sellaisia tupakkatuotteiden tavaramerkeillä varustettuja esineitä, joita ei tupakkatuotteiden mainontakiellon vuoksi edes esiinny markkinoilla. Esimerkiksi tupakan tai sikarin muotoisissa makeisissa ei voimassa olevan mainontakiellon vuoksi ole saanut käyttää tupakan tavaramerkkejä. Toiseksi kiello koskisi esimerkiksi savukkeiden filtereitä ja savukepapereita, jotka voidaan käyttöyhteytensä vuoksi asiallisesti rinnastaa tupakkatuotteisiin. Näistä tuotteista osa on tällä hetkellä varustettu tupakkatuotteen tavaramerkillä. Kolmanneksi kiello koskisi tupakointivälineitä eli esimerkiksi tupakansytyttimiä, joita voidaan verrata arvoltaan melko vähäisiin mainoslahjoihin. Suurinta osaa markkinoille olevista sytyttimistä esilläpitokiello ei koskisi (esimerkiksi Zippo, Ronson, Bic).

Vaikka tupakkatuotteen tavaramerkillä varustettuja tupakan vastikkeita, tupakkajäljitelmiä ja tupakointivälineitä on vähäinen määrä, esitys tukee periaatteellisella tasolla tupakkapolitiikan linjauksia. Tupakkatuotteiden esilläpitokiellon toimivuus voisi vakavasti vaarantua, jos tupakkatuotteiden tavaramerkkejä voisi edelleen pitää esillä muiden tupakointiin liittyvien tuotteiden avulla. Ilman esitettyä esilläpitokiellon laajennusta

savukkeiden ja sikarien sekä nuuskan tavaramerkkejä todennäköisesti ryhdyttäisiin nykyistä laajemmin käyttämään myös muissa tuotteissa.

Lakiehdotuksen vaikutukset viranomaisten toimintaan olisivat positiiviset, sillä kaikkien tupakkatuotteiden ja tupakointiin liittyvien tuotteiden yhdenmukainen käsittely selvittää valvontaa.

3 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Tupakkalain 8 a §:n 4 momentin mukaan tupakkatuotteiden vähittäismyyjä voi tupakkatuotteiden esilläpitokiellon estämättä esittää pyynnöstä ostajalle painetun kuvaston myytävänä olevista tupakkatuotteista sekä luovuttaa hänelle pyynnöstä tupakkatuotteista ja niiden hinnoista painetun luettelon. Kuvaston ja luettelon sisällöstä ja ulkoasusta säädetään tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella. Sosiaali- ja terveysministeriön asetukseen tupakkatuotteiden ja tupakointivälineiden vähittäismyynnistä (99/2009) lisättäisiin viittaukset tupakan, tupakan vastikkeen, tupakkajäljitelmän ja tupakointivälineen esittelyyn kuvastossa ja hinnastossa silloin, kun niiden esilläpito olisi kiellettyä.

4 Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä. Esitysluonnoksesta on pyydetty lausunnot oikeusministeriöltä, työllisyys- ja elinkeinoministeriöltä, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolta, Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta, Kuluttajavirastolta, Päivittäistavarakauppa ry:ltä, Matkailu- ja ravintolapalvelut MaRa ry:ltä, Suomen Bensinikauppiainien Liitto ry:ltä, Tupakkateollisuusliitto ry:ltä, Philips Morris Finland Oy:ltä, Suomen Syöpäyhdistys ry:ltä, Terveiden edistämisen keskus ry:ltä ja Suomen ASH ry:ltä.

Esityksestä on tehty direktiivin 98/34/EY mukainen ilmoitus Euroopan komissiolle. Kreikan, Italian ja Portugalin yksityiskohtaisissa lausunnoissa ja Liettuan huomautuksessa pyydetään muuttamaan esitystä ja viitataan tupakkatuotteiden ja kauppatavaroiden

esilläpitokiellon voivan olla Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen vastainen. Kreikan ja Portugalin hallitukset korostavat, että tupakkatuotteiden esilläpito on erittäin tärkeää tupakkatuotteiden vapaan liikkuvuuden ja kilpailun kannalta. Tässä suhteessa Suomen hallitus on toimittanut komissiolle vastauksen, jonka mukaan Euroopan vapaakauppajärjestö EFTA:n tuomioistuin on vastaavanlaista tupakkatuotteiden esilläpitokielloa koskevassa tuomiossa E-16/10 (Philip Morris Norway AS v Norjan valtio, sosiaali- ja terveysministeriö) vahvistanut, että kansanterveyden suojele oikeuttaa toteuttamaan tällaisen joissakin tilanteissa tuonnin määrällistä rajoitusta vaikutukseltaan vastaavan toimenpiteen. Tämän vuoksi esitystä ei ole syytä muuttaa.

5 Voimaantulo

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti tupakkatuotteiden esilläpitokiellon kanssa eli vuoden 2012 alusta.

Lain voimaan tullessa markkinoilla olleita tupakkaa, tupakan vastikkeita, tupakkajäljitelmiä ja tupakointivälineitä saisi kuitenkin pitää esillä vähittäismyynnissä 31 päivään joulukuuta 2012 saakka.

6 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Hallituksen esitys HE 180/2009 vp, johon sisältyi tupakkatuotteiden esilläpidon kieltäminen, käsiteltiin perusteellisesti perustuslakivaliokunnassa (PeVL 21/2010 vp). Valiokunta totesi, että esityksellä ei suoranaisesti puututa tavaramerkin omistusoikeuteen vaan rajoitetaan voimakkaasti tavaramerkin haltijan oikeutta hyödyntää tätä omaisuutta. Valiokunta piti esilläpitokiellon kansanterveydellistä perustetta painavana ja katsoi, että kiello täyttää omistusoikeuden rajoittamiselle perustuslaissa asetetut edellytykset. Valiokunta viittasi lisäksi muun muassa siihen näkökohtaan, että tupakkatuotteiden tavaramerkkien haltijoina ovat varallisuusmassaltaan huomattavat oikeushenkilöt. Tässä tilanteessa lainsäätäjän liikkumavara on omaisuuden suojan näkökulmasta suurempi kuin silloin, jos vaikutukset muodostuisivat hyvin

välittömiksi oikeushenkilöiden taustalla olevien luonnollisten henkilöiden asemalle.

Sananvapauden rajoittamiselle asetettuja edellytyksiä tarkastellessaan perustusvaliokunta asetti säännökselle kuvastoa ja luetteloa koskevia vaatimuksia, jotka täytettiin laajentamalla eduskuntakäsittelyssä niitä mahdollisuuksia, joiden avulla tupakkatuotteita voi esitellä asiakkaille vähittäismyynnissä.

Lakiehdotus liittyy siis välittömästi perustuslakivaliokunnan vuonna 2010 käsittelemään tupakkatuotteiden esilläpitokieltoon ja sen käytännön toteuttamiseen. Esitys koskee vähäistä määrää sellaisia tupakointiin liittyviä tuotteita kuin esimerkiksi savukepaperia,

savukerasioita ja tupakansyöttimiä ja niitäkin vain silloin, jos tupakkatuotteen tavaramerkki on otettu niiden tavaramerkiksi. Rajoitus koskisi samalla tavoin samoja tavaramerkin haltijoita sekä tupakkatuotteiden että sellaisten tupakointiin liittyvien tuotteiden kuin esimerkiksi savukepaperin, savukerasioiden ja tupakansyöttimien vähittäismyynnissä, on arvioitavissa, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

tupakkalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tupakkalain (693/1976) 8 a § ja 33 a §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 698/2010, sekä
lisätään lakiin uusi 8 b § seuraavasti:

8 a §

Tupakkatuotteita tai niiden tavaramerkkejä ei saa pitää esillä tupakan, tupakkatuotteiden, tupakan vastikkeiden, tupakkajäljitelmien eikä tupakointivälineiden vähittäismyynnissä.

Tupakkatuotteita ja niiden tavaramerkkejä saa 1 momentin estämättä pitää esillä sellaisessa erillisellä sisäänkäynnillä varustetussa pääosin tupakkatuotteita tai tupakointivälineitä myyvässä myyntipaikassa, jossa myytäviä tupakkatuotteita tai niiden tavaramerkkejä ei voida nähdä myyntipaikan ulkopuolelta.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei koske siinä tarkoitettujen tuotteiden myyntiä kansainvälisessä meriliikenteessä käytettävällä aluksella.

8 b §

Tupakkatuotteiden vähittäismyyjä saa esittää tupakkatuotteiden ostajalle tämän pyynnöstä myyntipaikassa vähittäismyynnissä myytävänä olevien tupakkatuotteiden pakkauksia esittävän painetun kuvaston. Vähittäismyyjä saa myös luovuttaa ostajalle tämän pyynnöstä tupakkatuotteista ja niiden hinnoista painetun luettelon. Kuvaston ja luettelon sisällöstä ja ulkoasusta säädetään tarkemmin sosiaali- ja terveystieteiden osaston asetuksella.

Mitä 1 momentissa säädetään painetusta kuvastosta ja luettelosta, koskee myös tupak-

kaa, tupakan vastiketta, tupakkajäljitelmää tai tupakointivälinettä esittävää kuvastoa ja luetteloa niistä, jos tupakkaa, tupakan vastiketta, tupakkajäljitelmää tai tupakointivälinettä ei 8 a §:n 1 momentin mukaan saa pitää esillä vähittäismyynnissä.

33 a §

Kunta voi korvauksetta peruuttaa vähittäismyyntiluvan määräajaksi, vähintään viikoksi ja enintään kuudeksi kuukaudeksi, jos 10 b §:ssä tarkoitetun vähittäismyyntiluvan haltija kunnan tai muun valvontaviranomaisen kirjallisesta huomautuksesta, varoituksesta tai sakkorangaistuksesta huolimatta:

1) mainostaa tupakkatuotteita tai tupakointivälineitä tai harjoittaa näiden muuta myyninedistämistoimintaa 8 §:n 1 momentin vastaisesti taikka pitää tupakkatuotteita tai niiden tavaramerkkejä esillä myyntipaikassa 8 a §:n vastaisesti;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

Tupakkaa, tupakan vastikkeita, tupakkajäljitelmiä ja tupakointivälineitä saa 8 a §:n 1 momentin estämättä pitää esillä vähittäismyynnissä 31 päivään joulukuuta 2012 saakka, jos ne ovat olleet markkinoilla tämän lain voimaan tullessa.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan toimenpiteisiin.
ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin _____

Helsingissä 28 päivänä lokakuuta 2011

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Peruspalveluministeri *Maria Guzenina-Richardson*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

Laki

tupakkalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tupakkalain (693/1976) 8 a § ja 33 a §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 698/2010, sekä
lisätään lakiin uusi 8 b § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

8 a §

Tupakkatuotteiden ja niiden tavaramerkkien esilläpito tupakkatuotteiden vähittäismyynnissä on kielletty.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta sellaiseen erillisellä sisäänkäynnillä varustettuun pääosin tupakkatuotteita ja tupakointivälineitä myyvään myyntipaikkaan, jossa myytäviä tupakkatuotteita ei voida nähdä myyntipaikan ulkopuolelta.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei koske tupakkatuotteiden myyntiä kansainvälisessä meriliikenteessä käytettävällä aluksella.

Tupakkatuotteiden vähittäismyyjä saa esittää tupakkatuotteiden ostajalle tämän pyynnöstä myyntipaikassa vähittäismyynnissä myytävänä olevien tupakkatuotteiden pakkauksia esittävän painetun kuvaston. Vähittäismyyjä saa myös luovuttaa ostajalle tämän pyynnöstä tupakkatuotteista ja niiden hinnoista painetun luettelon. Kuvaston ja luettelon sisällöstä ja ulkoasusta säädetään tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella.

Ehdotus

8 a §

Tupakkatuotteita tai niiden tavaramerkkejä ei saa pitää esillä tupakan, tupakkatuotteiden, tupakan vastikkeiden, tupakkajäljitelmien eikä tupakointivälineiden vähittäismyynnissä.

Tupakkatuotteita ja niiden tavaramerkkejä saa 1 momentin estämättä pitää esillä sellaisessa erillisellä sisäänkäynnillä varustetussa pääosin tupakkatuotteita tai tupakointivälineitä myyvässä myyntipaikassa, jossa myytäviä tupakkatuotteita tai niiden tavaramerkkejä ei voida nähdä myyntipaikan ulkopuolelta.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei koske siinä tarkoitettujen tuotteiden myyntiä kansainvälisessä meriliikenteessä käytettävällä aluksella.

8 b §

Tupakkatuotteiden vähittäismyyjä saa esittää tupakkatuotteiden ostajalle tämän pyynnöstä myyntipaikassa vähittäismyynnissä myytävänä olevien tupakkatuotteiden pakkauksia esittävän painetun kuvaston. Vähittäismyyjä saa myös luovuttaa ostajalle tämän pyynnöstä tupakkatuotteista ja niiden hinnoista painetun luettelon. Kuvaston ja luettelon sisällöstä ja ulkoasusta säädetään tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella.

Mitä 1 momentissa säädetään painetusta kuvastosta ja luettelosta, koskee myös tupak-

kaa, tupakan vastiketta, tupakkajäljitelmää tai tupakointivälinettä esittävää kuvastoa ja luetteloa niistä, jos tupakkaa, tupakan vastiketta, tupakkajäljitelmää tai tupakointivälinettä ei 8 a §:n 1 momentin mukaan saa pitää esillä vähittäismyynnissä.

33 a §

Kunta voi korvauksetta peruuttaa vähittäismyyntiluvan määräajaksi, vähintään viikoksi ja enintään kuudeksi kuukaudeksi, jos 10 b §:ssä tarkoitetun vähittäismyyntiluvan haltija kunnan tai muun valvontaviranomaisen kirjallisesta huomautuksesta, varoituksesta tai sakkorangaistuksesta huolimatta:

1) mainostaa tupakkatuotteita tai tupakointivälineitä tai harjoittaa näiden muuta myyninedistämistoimintaa 8 §:n 1 momentin vastaisesti taikka pitää tupakkatuotteita esillä myyntipaikassa 8 a §:n vastaisesti;

33 a §

Kunta voi korvauksetta peruuttaa vähittäismyyntiluvan määräajaksi, vähintään viikoksi ja enintään kuudeksi kuukaudeksi, jos 10 b §:ssä tarkoitetun vähittäismyyntiluvan haltija kunnan tai muun valvontaviranomaisen kirjallisesta huomautuksesta, varoituksesta tai sakkorangaistuksesta huolimatta:

1) mainostaa tupakkatuotteita tai tupakointivälineitä tai harjoittaa näiden muuta myyninedistämistoimintaa 8 §:n 1 momentin vastaisesti taikka pitää tupakkatuotteita *tai niiden tavaramerkkejä* esillä myyntipaikassa 8 a §:n vastaisesti;

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

*Tupakkaa, tupakan vastikkeita, tupakkajäl-
jitelmiä ja tupakointivälineitä saa 8 a §:n
1 momentin estämättä pitää esillä vähittäis-
myynnissä 31 päivään joulukuuta 2012 saak-
ka, jos ne ovat olleet markkinoilla tämän lain
voimaan tullessa.*

*Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan
ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin
toimenpiteisiin.*